

სოციალური კაპიტალის არსისათვის

ნატო ჩიკვილაძე
სტუ-ს პროფესორი

რეზიუმე

თანამედროვე ეპოქა ხასიათდება საზოგადოებაში და ეკონომიკაში მიმდინარე პროცესების სირთულით, ადამიანის მნიშვნელობის და პერსონიფიცირებული ურთიერთობების ზრდით წარმოების სფეროში, მთელ რიგ ქვეყნებში ეკონომიკის სოციალიზაციის პროცესის დაჩქარებით, სახელმწიფოს როლის ზრდით საზოგადოებისა და ეკონომიკის რეგულირებაში. სოციალური თანხმობა, მოსახლეობის სხვადასხვა ფენების ინტერესთა ბალანსი საზოგადოებრივი პროდუქტის განაწილებაში, ცხოვრების ღირსეული დონის მიღწევა-საზოგადოების კონსოლიდაციის, ინვესტიციების ზრდის, ეკონომიკური განვითარების დაჩქარების პირობაა.

დღეს ეკონომიკის როგორც დამოუკიდებელი სფეროს, თავისი განსაკუთრებული კანონების მიხედვით მოქმედის და ცხოვრების სხვა სფეროდან გამოყოფით განხილვა შეუძლებელია. როგორც ჭფ. ფუკუიამა აღნიშნავს, ეკონომიკური საქმიანობის ფორმებს შორის შეუძლებელია არსებობდეს ისეთი, რომელშიც შევძლებთ გვერდი ავუაროთ სოციალურ ურთიერთქმედებას, ეს განაპირობებს საზოგადოების განვითარების სოციალური ასპექტების კვლევის აქტუალობას, რომელთა შორისაც განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს სოციალური კაპიტალის ფენომენს. ნაშრომში გამოკვლეულია სოციალური კაპიტალის არსი, მოცემულია მისი შედარებითი ანალიზი ფიზიკური და ადამიანურ კაპიტალთან.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური კაპიტალი; ფიზიკური კაპიტალი; ადამიანური კაპიტალი, სოციალური ქსელები; ნდობა.

СУШНОСТЬ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА

Нато Чиквиладзе,
профессор Грузинского
Технического Университета

Резюме

Современный этап характеризуются усложнением процессов происходящих в обществе и экономике, повышением значимости человека и персонифицированных отношений в сфере производства, ускорением процесса социализации экономики во многих странах, ростом роли государства в регулировании общества и экономики.

Социальное согласие, баланс интересов различных слоев населения по поводу распределения обществен-

ного продукта „достойный уровень жизни-условие консолидации общества, роста инвестиций, ускорения экономического развития. Сегодня невозможно рассматривать экономику как самостоятельную сферу, функционирующую по своим особым законам и отдельную от других сфер жизни общества. Это обуславливает актуальность исследования социальных аспектов развития общества среди которых особое место занимает феномен социального капитала.

В работе исследована сущность социального капитала, приведен ее сравнительный анализ с физическим и человеческим капиталом.

Ключевые слова: социальный капитал, физический капитал, человеческий капитал, социальные сети, доверие.

შესავალი

თანამედროვე ეპოქა ხასიათდება საზოგადოებაში და ეკონომიკაში მიმდინარე პროცესების სირთულით, ადამიანის მნიშვნელობის და პერსონიფიცირებული ურთიერთობების ზრდით წარმოების სფეროში, მთელ რიგ ქვეყნებში ეკონომიკის სოციალიზაციის პროცესის დაჩქარებით, სახელმწიფოს როლის ზრდით საზოგადოებისა და ეკონომიკის რეგულირებაში. სოციალური თანხმობა, მოსახლეობის სხვადასხვა ფენების ინტერესების ბალანსი საზოგადოებრივი პროდუქტის განაწილებაში, ცხოვრების ღირსეული დონის მიღწევა-საზოგადოების კონსოლიდაციის, ინვესტიციების ზრდის, ეკონომიკური განვითარების დაჩქარების პირობაა.

დღეს ეკონომიკის როგორც დამოუკიდებელი სფეროს, თავისი განსაკუთრებული კანონების მიხედვით მოქმედის და ცხოვრების სხვა სფეროდან გამოყოფით განხილვა შეუძლებელია. როგორც ჭფ. ფუკუიამა აღნიშნავს, ეკონომიკური საქმიანობის ფორმებს შორის შეუძლებელია არსებობდეს ისეთი, რომელშიც შევძლებთ გვერდი ავუაროთ სოციალურ ურთიერთქმედებას, ეს განაპირობებს საზოგადოების განვითარების სოციალური ასპექტების კვლევის აქტუალობას, რომელთა შორისაც განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს სოციალური კაპიტალის ფენომენს.

ძირითადი ტექსტი

სოციალური კაპიტალის განმარტების ექსკლუზივი ჯ.ქოულმანს ეკუთვნის: ეს არის ურთიერთნდობისა და ურთიერთდახმარების პოტენციალი, რომელიც მიზანმიმართულად ყალიბდება პიროვნებათა შორის ურთიერთობებისას: მოვალეობა და მოლოდინი, ინფორმაციული არხები და სოციალური ნორმები.

პ. ბურდიე სოციალურ კაპიტალს ახასიათებს,

როგორც რეალურ და პოტენციურ რესურსების ერთობლიობას, დაკავშირებულს ნაცნობობის მეტნაკლებად ინსტიტუციონალიზებული ურთიერთობების მყარი ქსელის ფლობასთან. სტრუქტურული მიდგომა ეყრდნობა სოციალური ქსელების ცნებას, რაც განსხვავებული ქსელური კონფიგურაციის, ამა თუ იმ სოციალური კაპიტალის სტრუქტურული ცვლილებების დემონსტრირების, მყარი ქსელების განსხვავებული სახეობების ქსელური კავშირების სიძლიერის და სტაბილურობის გაზომვის საშუალებას იძლევა. ინსტიტუციურ მიდგომას საფუძვლად უდევს სოციალური კაპიტალის ფორმირებაში ნორმების განმსაზღვრელის როლის აღიარება. ამასთან მნიშვნელოვანია ინსტიტუციური გარემო, აგრეთვე სოციალური კაპიტალის დაგროვებისათვის ფორმალური და არაფორმალური ინსტიტუტების გავლენა. ფორმალური ინსტიტუტების შემთხვევაში ძირითადი აქცენტი კეთდება სახელმწიფოს როლის გამოკვლევაზე. სოციალური კაპიტალის კვლევისას ბევრი ავტორი დიდ ყურადღებას აქცევს ისეთ არაფორმალურ ინსტიტუტს, როგორიცაა "ნდობა".

რ.პატენმი მას აფასებს, როგორც სოციალური კაპიტალის ელემენტს. ე.ლესერი აზრს გამოთქვამს იმის შესახებ, რომ "ნდობა" შეიძლება იყოს როგორც სოციალური კაპიტალის წყარო, ისე მისი შედეგი. ფ.ფუუიამა "ნდობას" განიხილავს, როგორც განვითარებული საზოგადოების ძირითად მახასიათებელს, რომელიც ვლინდება როგორც ინდივიდუალურ, ისე სოციალურ დონეზე (საზოგადოებრივი ინსტიტუტებისა და მთლიანად სახელმწიფოს მიმართ ნდობა). სოციალურ კაპიტალს ის განსაზღვრავს როგორც ადამიანთა უნარს საერთო მიზნის მიღწევისათვის ერთად, ერთ კოლექტივში მუშაობის შესაძლებლობისა. თავის მხრივ, ასოცირების უნარი დამოკიდებულია ერთიანობის შიგნით ნორმებისა და ფასეულობების არსებობაზე, რომლებიც გაზიარებულია მათი წევრების მიერ და მზად არიან საკუთარი ინტერესები დაუქვემდებარონ ჯგუფის ინტერესებს, ასეთი საერთო ნორმებისა და ფასეულობების შედეგია ურთიერთგაგება.

ზოგი მეცნიერი სოციალურ კაპიტალს განიხილავს, როგორც ინდივიდუალური ისე ჯგუფური კეთილდღეობის საფუძველზე. პირველ შემთხვევაში სოციალური კაპიტალი განიხილება, როგორც ინდივიდის თვისება, ხოლო სხვა შემთხვევაში, როგორც ჯგუფის თვისება. ამ მიდგომების მკვეთრად გამოჯვანა საშუალებას გვაძლევს განვსაზღვროთ თუ ვინ ღებულობს სიკეთეს: ჯგუფი თუ ინდივიდი. მაგალითად, მოსახლეობის მცირე ჯგუფების მობილიზაცია (ეთნიკური, რასობრივი ან რელიგიური ნიშნით) არა-იშვიათად დემოკრატიულ ინსტიტუტებს აყენებენ ეჭვქვეშ, რამდენადაც ასეთი ჯგუფებს ახასიათებთ პარტიკულარული მოთხოვნების წამოყენება, რომლებიც ყოველთვის არ პასუხობს მთელი საზოგადოების ინტერესებს, ამიტომ პრიორიტეტულს საზოგადოებისთვის წარმოადგენს სოციალური კაპიტალის

განვითარება, უზრუნველყოფს რა დამატებითი რესურსებს, რომელიც მისი ყველა წევრისთვის ხელმისაწვდომია. არსებობს სოციალური კაპიტალის გაგების სამი კონცეფცია: "ვინრო", "უფრო ფართო" და "ყველაზე ფართო".

- პირველი მათგანი განიხილება, როგორც ადამიანთა შორის "ჰორიზონტალური კავშირების" კრებული. სოციალური კაპიტალი ამ გაგებით შედგება სოციალური ქსელებისაგან და მათთან დაკავშირებული ნორმებისაგან, რომელიც გავლენას ახდენს მთელი საზოგადოების პროდუქტულობაზე.

- მეორე კონცეფციას სოციალური კაპიტალის შემადგენლობაში ჰორიზონტალურის გარდა ვერტიკალური ქსელები და ფორმებიც შეაქვს. ვერტიკალური ქსელები ხასიათდება იერარქიული ურთიერთობებით და მათ წევრებს შორის ძალაუფლების არათანაბარი განაწილებით.

- მესამე კონცეფციას სოციალურ კაპიტალში შეჰყავს სოციალური და პოლიტიკური გარემო, ისეთი ფორმალიზებული ურთიერთობა და სტრუქტურა, როგორიცაა მთავრობა, პოლიტიკური რეჟიმი, კანონის ძალა, სასამართლო სისტემა, მოქალაქეობრივი და პოლიტიკური პრივილეგიები.

ასეთი შეხედულება სოციალურ კაპიტალთან დაკავშირებით გააჩნიათ დ.ნორტსა და მ.ოლსონს, რომლებიც ფიქრობენ რომ სახელმწიფო და პოლიტიკური დანესებულება, საკანონმდებლო სისტემა და სხვა ინსტიტუციური სტრუქტურები გავლენას ახდენენ სოციალური კაპიტალის არსზე, ავტორები გვთავაზობენ განვიხილოთ სოციალური კაპიტალი, როგორც რესურსი, ისე ინსტიტუციური გარემო. შესაბამისად:

- სოციალური კაპიტალი, როგორც რესურსი, ეს არის რეალური და პოტენციური რესურსების ერთობლიობა, დაკავშირებული ურთიერთნაცნობობის და აღიარების მყარი ურთიერთობის ქსელის არსებობასთან, რომელიც უზრუნველყოფს თავის წევრების დასაყრდენს კოლექტიური კაპიტალის სახით;

- სოციალური კაპიტალი, როგორც ინსტიტუციური გარემო, ეს ფორმალური და არაფორმალური ნორმების (ნესები) და ორგანიზაციების ერთობლიობაა, რომელიც საშუალებას აძლევს სოციალურ ჯგუფებსა საზოგადოებას ერთად გაუწიონ ორგანიზაცია თავიანთ წევრებს საერთო ეკონომიკური (რესურსების ეფექტიანი გამოყენების საფუძველზე) და სოციალური (სოციალური სამართლიანობის საფუძველზე) ამოცანების გადაწვევისათვის.

სოციალური კაპიტალის ასეთი გაგება საშუალებას იძლევა, აღვნიშნოთ, რომ ეს არის რესურსი, როგორც კაპიტალის სხვა სახეობა, მაგრამ ამავე დროს სოციალური კაპიტალის როგორც ინსტიტუციური გარემოს განსაზღვრა, გვაძლევს საშუალებას ყურადღება მივაქციოთ ამ კაპიტალის განსაკუთრებულ როლს, იმდენად რამდენადაც კაპიტალის სხვა სახეობა მოქმედებს განსაზღვრული ინსტიტუციურ გარემოში და სოციალურ კაპიტალზეა დამოკიდებული მათი გამოყენების ეფექტიანობა.

სოციალური კაპიტალის არსის განმარტებისათვის მნიშვნელოვანია მისი შედარებითი ანალიზი ფიზიკურ და ადამიანურ კაპიტალთან (ფიზიკურ კაპიტალში ავტორი გულისხმობს მატერიალურ აქტივებს, რომელიც გამოიყენება საქონლის სანარმოებლად და მომსახურების გასანევადად, რომლის ექსპლუატაციის ვადა 1 წელს აღემატება. ხოლო ადამიანური კაპიტალის ქვეშ - იგულისხმება ცოდნისა და და უნარების მარაგი, რომელიც თავმოყრილია ადამიანში, რომლის გაზრდა შესაძლებელია ინვესტიციებით განათლებაში, ჯანდაცვაში, ასევე სხვა ადამიანური შესაძლებლობები, რომლებიც ხელს უწყობენ მათ მფლობელს შემოსავლების მიღებაში).

სოციალური კაპიტალი:

- ნარმოადგენს ნარმოების ფაქტორს, რომელიც ფიზიკური და ადამიანურ კაპიტალთან ერთად უზრუნველყოფს ზედმეტი ღირებულების შექმნას, უზრუნველყოფს მატერიალური ნარმოების პროდუქტულობის ამაღლებას და დასახული მიზნების მიღწევას, რომლის მიღწევაც მისი არ არსებობის შემთხვევაში შეუძლებელია (ეს უკანასკნელი ეხება, უპირველეს ყოვლისა ამოცანებს, რომლის მიღწევისათვის აუცილებელია ადამიანური კაპიტალის კონსოლიდაცია);

- ნარმოადგენს საზოგადოებრივ სიკეთეს, რომელიც იყოფა ჯგუფების მიერ და უფრო მეტწილად

ასახავს ურთიერთობას, ვიდრე თითოეული ადამიანის საკუთრებას;

- იქმნება ინვესტიციების დახმარებით, მაგრამ არა, ისეთი უშუალო ფორმით, ისე როგორც ფიზიკური და ადამიანური კაპიტალის შემთხვევაში ხდება (ამ ინვესტიციების შეფასება და მისი უკუგების განსაზღვრა საკმაოდ რთულია);

- ადამიანური კაპიტალის მსგავსად იზრდება გამოყენების პროცესში და მცირდება არგამოყენების შემთხვევაში;

- არის შეზღუდული რესურსი, რომლის დეფიციტი ამცირებს ცალკეული ადამიანების, ჯგუფებისა და საზოგადოების ეკონომიკურ შესაძლებლობებს;

- ლიკვიდურია და შეუძლია კაპიტალის სხვა სახეებთან კონვერტირება;

- მისი არათანაბარი განაწილება გავლენას ახდენს საზოგადოების სტრატეგიკაციაზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий. „Общественные науки и современность“ №2001
2. Бурдые П. Формы капитала. „Экономическая социология“ Т.3, №5 2000
3. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию. М. Издательство АСТ. ЗАО НПП „Ермак“, 2004